

Euskaltzaleen biltzar berritua

Pako SUDUPE

Urriaren 26an ehun eta hamabost bat lagun bildu ginen Heleta-ko herrian, hortxe nonbait erdiak edo Hegokoak, eta gainerakoak Iparraldekoak, Etienne Salaberry apaiz, irakasle eta idazlea omendu eta *Euskaltzaleen Biltzar* berritua jendaurrean agertzeko. Salaberryren alde emandako meza ederra izan zen, kanta ederrez eta prediku egokiz girotua eta bazkaria ere lagunarte eta umore onean igaro genuen, Alkat eta Ezponda, Lekat eta Mendiburu bertsolariak lagun genituela, eta kantari hautak abesti ederrak kantatu zituztenak bazkariaren buruan. Baina azkar idatzitako lerroon helburua ez da omenaldiaren berri ematea baizik eta *Euskaltzaleen Biltzar* Berritua-
ren albistea Euskal Herriratzen laguntzea; ez biltzar berrituak ibilbide berrirako zer egitasmo dituen aditzera emateko baizik eta nagusiki biltzar zahar behera etorriak abiadura berri goranzkoa har dezan zer ikuskera eta hedadura izan beharko lukeenez hausnartzea.

Ene arrangurarik nagusiena delako biltzarraren geroaz oroitzea da, XX. mendearekin sorturiko biltzar honek XXI. mendean zer bila-kaera izaten ahal duen gogoetatzea, eta ildo horretarik haste-haste-
tik nahi nuke erran XX. mendean, funtsean, Ipar Euskal Herriko biltzar izan bada, handik harat Euskal Herri osoko izatera iragaten den neurrian iragartzen diodala etorkizuna, hots, gütxieneko dinami-
ka lukeen erakunde gisa bermatua geroa, Iparraldekoa izateari utzi gabe Hegoaldekoa izaten ere asmatzen edo bederen entseatzen den heinean.

Hondarribian, 1902an, sortu zenean ehun eta hamabost kide zituen, berrogeita hamahiru Hego Euskal Herrikoak eta gainerako hirurogeita bi Ipar Euskal Herrikoak. Baina zinez biltzarrak abiadura,

dinamika eta laurehun kideetik gorako erakundea izatea erdietsi Jean Etxepare mirikuak 1923an giderrak hartu zituenean erdietsi zituen. Honek eman zion biltzarrari mende erdiz izan duen jitea eta ezaugarriak; eta, Hegoaldeko kideak behera etorri ziren, nortasun eta ospe handiko kide batzuen lankidetzaz sutsua gorabehera: Jose Eizagirre eta Ixaka Lopez Mendizabal, Anjel Irigarai eta A.M. Labayen, Monzon eta Manu Sota –Biltzarraren historia laburra Xarriton jaunak egin du, baina historia osoagoa oraino eginkizun da, eta nire baieztapenek badute behin-behinekotasunaren ajea–.

Jean Etxepare euskal idazle handia eta Aldudeko medikua izateaz gain, gerlari izan zen lehen mundu gerran. *Euskaltzaleen Biltzarreko* buru izan zen aldian idatzi zituen artikuluetan garbi azaldu zuen erakundeko buruen ikuskera zein zen, eta horrekin bat abian jarri zituzten jarduerak. Ideologiari dagokionez, behin eta berriz adierazi zuen Lekornen hazitako euskal idazleak euskara eta euskal ohiturak begiratzea eta sustatzea zituela xede nagusi Euskaltzaleen Biltzarrak. Gerraren ondotik kanpotar asko jina zen Ipar Euskal Herrira, batez ere kostaldera, eta barnealde menditsuak –zehazki Baigorriin 1923an egindako mintzaldi bat librokori aldatzen ari gara– euskal ohitura onak atxikiz eta oroz gain euskara, ordokia garbitu behar zuen arrotz kutsutik: *Adiaraziko ote dugu aski gora, aski ardura, sor herriko mintzaiaren dabilala errekkienik alan nor-bederaren gogoia; euskara dela euskaldunentzat adimenduko pindar, bihotzeko su, nahiaren hazkurri hoberena, nola baita alapiderik zaluena mihiko; euskarak gauzkala geure lurrari, geure aberriari gehienik atxikiak, hala nola, dela Frantziaren, dela Españaren alderat, menherriaren zerbitzari bulartsiago?...Agiantzen nuke herrietako ikastetxetan haurrer eskuetar eman liburuñoek, edozoin izan diten, artetan frantsesaren edo espāñolaren ondotik ager balitzate xehetasun zorbait euskara garbiz, horrela haurrek ikas dezaten hobeki, han erdara, hemen frantse-sa, eta bide beraz beren sor herriko mintzaiaren mamia barnago sar hazkurritzat beren buru-muñetan.*

Lehenagotik adierazia zuen hein batean *Euskaltzaleen Biltzarrak* euskararen eta euskal ohituren alde egindako lanari zor zitzaiola euskaldunak lehen mundu gerran Frantziaren aldeko hain gerlari bulartsuak gertatu izana.

Piarres Xarriton jaunak gogoan du 1955ean Euskaltzaleen Biltzarrak hirurehun edo laurehun lagun bildu zituela Jean Etxepare

omentzeko eginiko bilkuran, kolore guztietakoak, Monzon, Manu Sota eta Oxobi, Piarres Etxebarne, Erramun Idieder eta Jean Ibarnegarairaino, orduan gazte ziren Mixel Labeguerie, Jean Hirriart Urruti, Joseph Camino eta Xarriton berarekin batean, nola Elizalde *Zerbitzarrik* erran zuen Jean Etxeparek egin zuela *Euskaltzaleen Biltzarra* bere lan ezin ukatuzkoekin: "ehun bat herri eta herrixketako haurren idazki maitagarriekin, Uztaritzeko, Mauleko eta ez dakit nongo ikastegi handieneko ikasle bihoztunen kondaira eta bertsoekin, apaizgaien itzulpen eder eta predikuekin, egun bezalako bilkura ederrekin".

1927an Etxeparek Dassance uztariztarrari pasatu zion lekukoa eta horrek 1959an Mixel Labeguerieri, eta azken honek giderrak hartzearekin bateratsu sortu zen Ikas elkarte euskarazko irakaskuntza ahalbidetzeko eta garatzeko ikasgaiak sortzeko xedearekin, Seaska eta eskola publikoetako ikastalde elebidunei zerbitzu eskaintzeko –oker banago, egingo dut zuzenketa–, eta gerlari ohi kutsua kendu eta beste jite bateko euskaltzaletasunari leku eginez, Ipar Euskal Herriko kristau demokrazia zentristaren arrimu eta/edo gidaritzapean, eta azken urteetan Iparraldeko euskal idazle zaharren idatziak argitaratzeari eman dio lehentasuna.

Jean Etxeparek Bilboko Julio Urkixo oroitarazten duen tradizionalismo euskaltzale frantsesizalearekin araberako emaitzak eta ki-deak lortu bazituen, eta beharbada ongien Labegueriek ordezkatzten duen kristau demokrazia zentrista euskaltzaleak bereak eman baditu XX. mendearen bigarren zatian, Mixel Itzaina eta Andde Luberriaga ahanzi gabe –urriaren 26ko bazkarikoan kantatu genituen abestietan Labeguerie uztariztarraren itzala nabaria zen–, nola eman ditzake bereak XXI. mendeko *Euskaltzaleen Biltzarrak*? Zein ikuskera izan behar du gidari eta zein jarduera sustatu behar ditu?

Gorago adierazi dut, ene uste apalean, *eskualzaleen biltzar* izateari utzi gabe Euskal Herri guztiko Euskaltzale ororen Biltzar izaten entseatu behar duela, eta jakina, gaur euskaldunok dugun kontzientzia eta garapen maila ekonomiko nahiz kulturala aintzat harturik ez du zentzurik Frantzia edo Espainia hobeki zerbitzatzeko sustatzea euskaltzaletasuna baizik euskaltasun irekia baina beregaina finkatzeko, Ipar eta Hegoko gizarte eta batez ere kultur harremanak sendotze aldera, gure arteko ezjakintasun eta arrotzasunari azpiak jateko; eta jarduerak Euskal Herri osoa kontuan hartzen dutenak behar lukete izan, baliabideen mugen apaltasunean, eta hasieran

bederen Iparraldeari lehentasuna emanaz, baina ahalaz Euskal Herri osora hedatuz joaki. Jarduerak zehaztea, behar diren baliabideak eskuratzeko bideak urratzea eta kide berriak emendatzeko moldeak proposatzea zuzendaritza berriaren eta kide berrion gain gelditzen da. Etorkizun oparoa opa diot *Euskaltzaleen Biltzar* berrituari, eta euskaltzale ororena izatea.

Baionako Gotzainaren txostentxoak eta Ouret jaunaren hitzaldia Etienne Salaberryren Omenaldian.¹

Evêché de Bayonne,
le 23 octobre 2003

Au moment où Hélette fête le centenaire de la naissance du chanoine Etienne Salaberry, l'évêque du diocèse désire s'associer à cette célébration, en reconnaissance envers celui qui fut son premier professeur de philosophie.

Ce Basque était un maître, ce penseur un pasteur ; marqué comme au fer rouge par ses années de stalag, il surprenait ses élèves par sa fougue, son don oratoire, sa capacité d'indignation et d'enthousiasme, sa pédagogie capable de structurer et d'ouvrir de jeunes esprits.

Nous sentions qu'il était quelqu'un hors du commun jusque dans ses distractions, ses réparties et ses engagements.

La jeunesse a des antennes: elle captait chez cet homme d'Hélette au regard bleu, une sorte de visionnaire enraciné dans son village qu'il aimait, mais dépassant les frontières de son pays, de son temps et des idées reçues. Il voyait grand et généreux. Son cœur était basque, son romantisme européen, son humanisme chrétien.

Quand l'âge et la maladie le figèrent dans un cadre, il en mourut ; sa mort bouleversa tous ceux qui avaient bénéficié de son intelligence, de son cœur et de son ardent témoignage de prêtre.

(1) Helatan, urriaren 26an Etienne Salaberryrem omenez ospatutako Omenaldian Baionako Gotzainak igorri zuen txostentxoak eta Ouret apaiz jaunak meza nagusian emandako hitzaldia jarri ditugu hemen.

Merci aux gens d'Hélette et à tous ses amis d'avoir su se rassembler dans cet omenaldi ; leur acte de mémoire est une bonne action, un de ces beaux gestes accordé à celui qu'ils honorent.

Pierre Molères,
évêque de Bayonne

J.P. Ouret apezaren predikua

Iduri luke ebanjelio hau egungo bestarendako hautatua izan zela.

Ebanjelioan, eskale itsua.

Hemen, aldiz So Egilea, izen ordain horrekin bere artikuluak sinatzen zituen Salaberry Étienne kalonjea.

«*Ene nagusia, egizu ikus dezadan*», dio itsuak.

Hemen, guk, aipatzen dugu izpirituen argitzailea, gazten erakaslea, Jesus Krixtoren apeza, Salaberry kalonjea.

Ebanjelioak dio Bartime itsua, sendatu eta, jarraitzen zela Jesusi.

Guk aldiz, itsuak ez izanik ere, ardura itsu-mandoka bezala ibiltzen baigira gure biziko urratsetan, hor ditugu, bidearen erakusle, E. Salaberry-ren erakaspén eta etsenpluak.

E. Salaberry So Egilea: Artikulu frango izkiriatu ditu eskuaraz eta erdaraz anitz irakurgaietan. Etzen herabe bere ikus moldearen deneri erakusteko, Eskualduna izanik ere: ez dute Euskaldunek aise beren gogoko berri salatzen, bainan E. Salaberry-k bazuen nortasun berezi bat. Heletako seme, hemen zituen etxondoa eta erroak eta bere burua errotik euskalduna zaukan. Zenbait aldiz, gai pisu batzuetan lerro abstraktu batzu eginik ere, bat batean, lanoen artetik bezala agertzen ziren Baigura eta Heleta, beti aipatzen baitzituen Heletako etxalde eta lur-berriak, Santa Katalina feira eta hain maite zuen Besta-berri. Hortakotz etzen uzkur egoiten, han, Parisetik denak manatu nahi zituzten jaun batzueri igortzeko errepostu bipil bat fededunen, baserritarren, eskuara eta eskualdunen alde, « *Hi bahiz, gu ere bagituk* » gogoan erabiliz.

Bainan etzen So Egilea polemista. Gatazkan sartzea baino lake-tago zitzaion ereitearen jestu zabala: aroa alde ukanik ala ez, lurra prest izanik ala ez, beti kar berarekin hedatzen zituen baitezpadako zitzaizkon gai berak: Euskal Herria eta ere Europa, Askatasuna eta ere Zuzentasuna eta Bakea. So Egilea, bai eta ere helburu ederrenen ereilea. Ereite horiek gehienik egin ditu bere erakasle lanetan, Uzta-ritzeko semenarioan eta Baionako Villa Pia-n.

E. Salaberry erakaslea ari izan da 36 urtez izpirituen moldatzen. Ikasle ohi batek hemen erran zakon bezala, harekin ikasi zuten badela ideien mundu bat: hor, izan ziren Aristote, Kant edo Bergson. Gure erakaslearen izpiritu zabala, denekin etxekotua bezala, batetik bestera aise zabilan. Bainan filosofo horien erakaspén desberdinak etzituen euri nasai batean bezala ixurtzen eskolierren gainerat.

Nahi zuen beti ikaslea gogoetatzen lagundu, harekin erakaspén horiek haztatuz, biak ikasle, biak erakasle. Eta emeki-emeki izpirituak zabaltzen ziren eta ikasleak agertzen zuen bere nortasuna. Hortaratzeko lan hurri horrek galdegiten zuen beti pazientzia, konfidantza eta amodio anitz erakaslearen ganik.

Gerlarat joaitan, Garra bere etxondoan utzi zituen lerroetan arrazoinekin izkiriartzen ahal zuen : *«Ikasle guziak maitatu ditut, denetaz arta hartu dut, bozkariatuz ongi heltzen zirelarik, gogoia ilun aldiz huts egiten zutelarik. Maitasun berezi batez maitatu ditut apez-gaiak: heien adimenduak zabalduz uste dut Eliza ongi zerbitzatzén dutala.»*

Ikasleen zerbitzari, Elizaren zerbitzari, hori izan da Salaberry apezaren bizia.

E. Salaberry apezak hastetik erran zuen: *«Nahi dut izan apez erakasle gisa.»* Eta urteak joan eta ondotik aitortzen zuen: *«Ene apez sinestea eta ene erakasle solasa ados izan dira beti, haparka mikorik gabe elgarren artean.»* Ikastegietarik kanpo ere nahi ukan ditu zerbitzatu Jainkoa eta gizona, ikasleeri bezala gerlari, presuner laguneri eta herritarreri lañoki erranez badela gu baino goragoko Norbait gu-rekin eta gu baitan dagona. Jondoni Paulok eta Inazio Loiolakoak bezala ikusten zituen haatik gizonaren bizian borroka ari direla ongía eta gaizkia, Jainkoa eta debrua, eta gizona bekaturat aise lerratzen dela. Hortakotz, ardura bazoan Euskal Herriko parropietarat Jainkoaren amodioaren predikatzerat; maite zuen eskuara nasai eta ospetsu batean predikatzea. Joaiten zen denbora berean kofesatzerat, bere

haurrideen Jainkoarekin baketzerat. Erraiten zuen, kofessorra bera bekatorosa delakotz, kofesioak betiko lagun egiten dituela belaunikatu dena eta Jainkoaren barkamena ixurtzen dakon apeza. Adorazione egunetan zer umiltasunarekin, zer hitz sarkorrekin galdegiten zuen barkamendu bere eta denen izenean, belauniko Sakramendu Sainduaren aitzinean !

Fede eta errespetu handi batekin ohoratzen zuen Sakramendu saindua. Oroitzen niz Villa Pia-ko kaperan goizetan elgarretaratzen ginelarik meza sainduaren emaiteko, han zela jadanik otoitzean Salaberry kalonjea, begiak zerraturik, burua sorbalden artean sartua bezala tabernaklearen aintzinean. Ars-eko erretor sainduak bezala erran zezaken : *«Hari beha nago, eni beha dago.»*

Orai, zeruan, bere begiez ikusten du Jainkoa. Bere otoitzean eskaintzen duke lehenago, Teilhard de Chardin-en moldean asmatu zuen Eskual Herriaren gaineko meza. Zeru gainetik guri beha dago, gure beha dago.

Ongirateko eta zerurateko bidea erakutsia zaukun.

Orai, gure urrats ahulak argituz eta azkartuz, lagunt gaitzala gaizkiaren gau ilunetik ateratzen !

Bururatzean, harekin batean erraiten dugu berriz hemen berean duela 24 urte bere predikua bururatzean egin zuen otoitza :

Heletako Ama Birjina, begira gaitzazu gu oro, zure aintzinean ahuspez gaudenak.

Begira Euskal Herria.

Urrunt bortizkeriaren izurritea,

Baztert hisiaren ifernuko gerla,
Aldara odolaren ziliporta beltzak,

Begira gure gazteak, heietan baita herriaren geroa,
herriaren udaberria.

Egon gaiten, ahantzi gabe, beti, haurride maiteak, haurride.

J.P. Ouret
2003-10-26an